

Rosińska, Grażyna

Uniwersytety a rozwój nauki w nowożytnej Europie: Międzynarodowa konferencja na jubileusz pięćsetlecia Uniwersytetu w Walencji (Walencja, 15-18 września 1999)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 45/1, 179-183

2000

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

7. Uczestnicy Kongresu Geografii Polskiej zgromadzeni w Krakowie zwracają się z tego historycznego – również dla geografów – miejsca do władz Rzeczypospolitej i do całego społeczeństwa polskiego o uznanie geografii za dziedzinę wiedzy niezbędną nie tylko dla ogólnego wykształcenia człowieka, ale przede wszystkim za wiedzę, która jest podstawą naszej identyfikacji narodowej i regionalnej i poczucia naszej wartości wśród narodów świata.

Kraków, 22–24 kwietnia 1999 r.

Uczestnicy Kongresu Geografii Polskiej

Na zakończenie Kongresu odbyło się spotkanie absolwentów Instytutu Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego, w którym wzięło udział ponad 650 osób.

Danuta Limanówka, Joanna Pociask-Karteczka
(Kraków)

UNIwersytety a rozwój nauki w nowożytnej Europie: MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NA JUBILEUSZ PIĘCSETLECIA UNIwersytetu w Walencji (WALENCJA 15–18 WRZEŚNIA 1999)

Obecnie Walencja jest trzecim co do wielkości miastem Hiszpanii, po Madrycie i Barcelonie oraz jednym z wiodących ośrodków uniwersyteckich. Założona przez Rzymian w 138 roku przed Chr., starożytna Walencja pozostawała w cieniu pobliskiego Saguntu. Dzieje średniowieczne tego miasta, jak i regionu Walencji, należącego wówczas do Katalonii, naznaczone są ponad pięćsetletnim panowaniem muzułmanów, zainteresowanych na tych terenach – w przeciwieństwie do Andaluzji i Kastylii – głównie rozwojem rolnictwa. Stąd zabytki architektoniczne i źródła pisane nie wskazują na istnienie w Walencji znaczących tradycji życia umysłowego i szkolnictwa. Zachowały się natomiast konstrukcje z zakresu inżynierii wodnej: od VIII wieku do dziś działają potężne urządzenia nawadniające. Funkcjonuje także do dziś instytucja społeczna, tak zwany „Trybunał wodny”, składający się z demokratycznie wybranych przedstawicieli rolników, który reguluje nieprzerwanie od ponad tysiąca lat dystrybucję wody pomiędzy zainteresowanych oraz rozstrzyga związane z tym kwestie sporne.

Walencja uwolniona definitywnie z jarzma arabskiego i włączona do korony Aragonii w 1238 roku, dopiero po kilku wiekach politycznych perturbacji mogła sobie pozwolić na założenie wyższej uczelni. Uniwersytet w Walencji powstał zatem u progu nowożytności w 1499 roku, jako fundacja mieszczkańska i zgodnie z rozeznanym przez fundatorów zapotrzebowaniem społecznym miał kształcić przede wszystkim lekarzy. Pięćdziesiąt lat później powstał uniwersytet w sąsiedniej

Gandi, fundacja jezuicka związana z arystokratyczną rodziną Borgia, a ściślej z Franciszkiem Borgia, trzecim po Loyoli generale Jezuitów. Uniwersytet w Gandi (działający do roku 1772), w XVI wieku głównie o profilu filozoficzno-teologicznym, był swoistym dopełnieniem uniwersytetu w Walencji, a w późniejszym okresie stał się konkurencją dla Walencji. Szczyt rozwoju obu uniwersytetów przypada na wiek XVII.

* * *

Międzynarodowa konferencja na temat roli uniwersytetów w rozwoju nauki w nowożytnej Europie, zwołana pod patronatem jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu w Walencji dla uczczenia jubileuszu uczelni. według zamysłu jej organizatorów – prof. Victora Navarro Brotons, historyka astronomii nowożytnej, tłumacza *De revolutionibus* na język kataloński, wspomaganego w pracach organizacyjnych przez młodszych pracowników z jego katedry – miała na celu ukazanie nowożytnego przełomu w naukach, tak jak on miał miejsce (lub nie!) w europejskich środowiskach uniwersyteckich. Z pewnością relacja między powstaniem i rozwojem nowożytnej nauki, a nauczaniem uniwersyteckim wymaga jeszcze systematycznych studiów (co ostatecznie wynikło także z obrad Konferencji). Natomiast samo postawienie tematu, sugerując jak gdyby istnienie znaczącego wkładu (tradycyjnych) uniwersytetów do nauki XVI–XVIII wieku (nie bez udziału tradycji XV-to wiecznych w dziedzinie matematyki), wydaje się posunięciem przekornym, przynajmniej w odniesieniu do poziomu nauczania uniwersyteckiego w wieku XVII. Tłem dla obrad, pod względem historycznym, były referaty ukazujące rozwój życia uniwersyteckiego w poszczególnych krajach, zmiany w programach nauczania, poszerzanie ich o nowe dyscypliny jak chemia, „historia naturalna”, a także przemiany w zakresie stosowanych metod (zarówno badawczych, jak dydaktycznych) oraz wpływy nowych metod na kształtowanie się początków nowożytnej refleksji metodologicznej w dziedzinie astronomii, nauk matematycznych, chemii. Pod względem merytorycznym, w referatach chodziło przede wszystkim o ukazanie „przełomu nowożytnego” w aspekcie wewnętrznej historii nauki. Było to dopełnione dziejami instytucji pozostających w związkach z nauką uniwersytecką (ogród botaniczny w Walencji w XVIII wieku) a także dziejami osiągnięć poszczególnych uczonych (Siguenza y Gongora, Olof Rudbeck w Szwecji – Uppsala i Sztokholm, czy Jacques Chevreull w Paryżu), wpływających na życie uniwersyteckie, ale nie koniecznie związanych instytucjonalnie z uniwersytetami.

Z czterech dni obrad Konferencji zasadniczo sesje pierwszego dnia i poranne sesje ostatniego dotyczyły dziejów uniwersytetu w Walencji. Rozpatrywano je w kontekście nauki europejskiej (Jose M. Lopez Pinero) oraz w kontekście renesansowego życia uniwersyteckiego na półwyspie Iberyjskim, w królestwie Aragonii

i Kastylii, począwszy od tradycji XIV wiecznych (Luis Garcia Ballester). Akcentem „polskim” tej sesji był referat, który wygłosił Jose Chabas z Uniwersytetu Pompeu Fabra w Barcelonie, omawiający renesans astronomii na uniwersytecie w Salamance w XV wieku, gdzie zasłużył się Mikołaj Polak, twórca katedry astronomii w Salamance, działający tam w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XV wieku, natomiast wcześniej kształcony w Krakowie, w tradycji Marcina Króla z Żurawicy, bezpośredni wychowanek Andrzeja Grzymały z Poznania i kontynuator prac Grzymały – już w Salamance – nad *Tabulae resolutae* (tablice astronomiczne wywodzące się z tradycji wyliczonych na południk Toledo tablic Alfonsyńskich).

Pozostałe dni poświęcone były hiszpańskim i portugalskim ośrodkom uniwersyteckim w okresie od XV do XVIII wieku oraz uniwersytetom w Edynburgu, Paryżu, Ferrarze, Krakowie, Padwie i w Rzymie. Problematykę potraktowano zarówno „przekrojowo” (Victor Navarro Brotons, Luigi Pepe, Maria Teresa Borgato, Paul Wood, Jose Luis Peset, M. Feingold) jak „porównawczo” (Ugo Baldini, Piero del Negro, Grażyna Rosińska).

Do udziału w konferencji zaproszono dwudziestu specjalistów reprezentujących, poza gospodarzami, historię uniwersytetów oraz historię nauki uprawianej we Włoszech, w Portugalii, Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Meksyku, Kolumbii, Holandii, Finlandii i w Polsce. (Prof. Luis C. Arboleda, który zgłosił referat: *The teachings of Copernicus and Newton in the Universities of Santafe, Quito and Caracas in the 18th century*, nie mógł przybyć ze względu na sytuację polityczną w Kolumbii).

Program Sesji:

Jose M. Lopez Pinero (Uniw. w Walencji): *Wydział medyczny w Walencji i jego znaczenie w Europie okresu Renesansu*.

Luis Garcia Ballester (Uniw. w Cantabria): *Uniwersytety w Aragonii i w Kastylii (XIV–XV wiek)*.

Jose Chabas (Uniw. Pompeu Fabra w Barcelonie): *Uniwersytet w Salamance i renesans astronomii w XV wieku*.

Grażyna Rosińska (Polska Akademia Nauk): *Nauczanie uniwersyteckie matematyki w czasach Kopernika. „Klasyczne” problemy i nowożytnie próby rozwiązań*.

Victor Navarro Brotons (Uniw. w Walencji): *Uprawianie astronomii w uniwersytetach hiszpańskich w drugiej połowie XVI wieku*.

Roger Ariew (Virginia Tech. State University): *Sfera Jakuba de Chevreul: astronomia w uniwersytecie paryskim w latach dwudziestych XVII wieku*.

H. Leitao, L.M. Carolino Nunes (Uniw. w Evora): *Filozofia przyrody i matematyki na uniwersytetach portugalskich, 1550–1650*.

Enrique Gonzales (UNAM, Mexico): *Siguenza y Gongora a uniwersytet. Kronika nieporozumienia.*

Maija Kallinen (Univ. w Oulu, Finlandia): *Uczony – Praktyk: filozofia mechaniczna i praktyka Olofa Rudlbecka Starszego w XVII wiecznej Uppasli.*

Mordechai Feingold (Virginia Tech. State Univ.): *Między nauczaniem a badaniami: miejsce nauki w uniwersytetach brytyjskich we wczesnej nowożytności.*

Theo Verbeek (Uniw. w Utrechcie): *Studenci a nowa fizyka w uniwersytetach holenderskich: znaczenie metod nauczania.*

Luigi Pepe (Uniw. w Ferrarze): *Uniwersytety, Akademie i nauka w nowożytnych Włoszech.*

Paul Wood (Univ. of Victoria, Canada): *Kandyd w Kaledonii: kultura naukowa w uniwersytetach szkockich (1690–1805).*

Piero del Negro (Uniw. w Padwie): *Polityka wenecka wobec uniwersytetu w Padwie i postęp nauki w XVIII wieku.*

Maria Teresa Borgato (Uniw. w Ferrarze): *Matematyka i matematycy w uniwersytetach włoskich do końca XVIII wieku.*

Ugo Baldini (Uniw. w Padwie): *Katedry i programy uniwersytetu w Rzymie: ewolucja w XVIII wieku.*

Jose Luis Peset (Centrum Studiów Historycznych CSIC, Madryt): *Oświecenie a odnowa uniwersytetów hiszpańskich.*

Jose Ramon Bartomeu Sanchez, Antonio Garcia Belmar (Uniw. w Walencji): *Podręczniki chemii i nauczanie tego przedmiotu w Hiszpanii w końcu XVIII wieku: powstanie nowych podręczników chemii i ich zatwierdzenie.*

Cristina Sendra (Uniw. w Walencji): *Odnowienie nauczania botaniki na uniwersytecie w Walencji w drugiej połowie XVIII wieku.*

Agusti Nieto (Univ. Autònoma de Barcelona), Antonio Roca (Univ. Politècnica de Catalunya): *Nauczanie uniwersyteckie a kryzys uniwersytetów w XVIII wiecznej Katalonii.*

W referatach i dyskusjach przeważała problematyka przyrodnicza, zapewne w nawiązaniu do specyfiki „medycznego” w założeniu uniwersytetu w Walencji, ale także wobec epoki, której poświęcono najwięcej uwagi, naznaczonej powstaniem nowych dyscyplin z kręgu „ nauk przyrodniczych”.

Konferencja była doskonałą okazją do ukazania szczególnie intensywnej w ciągu ostatnich dwudziestu lat działalności badawczej i wydawniczej w zakresie historii nauki prowadzonej przez zespół uczonych Uniwersytetu w Walencji (w ostatnich latach powołano tam do istnienia poświęcony historii nauki półrocznik „Cronos”).

Obrady toczyły się w Bursie profesorów i studentów (Collegi Major Rector Peset), funkcjonalnej i pięknej architektonicznie, usytuowanej blisko centrum starego miasta.

Językiem obrad był angielski. Przewiduje się wydanie drukiem Akt Konferencji.

Grażyna Rosińska
(Warszawa)

SEMINARIUM KONTEKST ODKRYCIA W DZIEJACH DZIEDZINY NAUKI

Cykl posiedzeń seminaryjnych *Kontekst odkrycia w dziejach dziedziny nauki* prowadzony jest od października 1995 r. przez prof. dr hab. Alinę Motycką (z Instytutu Filozofii i Socjologii PAN) i prof. dr hab. Stefana Zameckiego (z Instytutu Historii Nauki PAN). Skupia przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych i filozoficznych z ośrodków całego kraju. Posiedzenia odbywają się raz w miesiącu – w przedostatni piątek miesiąca, w Instytucie Historii Nauki PAN.

W drugim kwartale 1999 r. odbyły się trzy spotkania: pierwsze posiedzenie 23 kwietnia, na którym dr Bożena Płonka-Syroka z Instytutu Historii Nauki PAN przedstawiła referat *Metodologia T.S. Kuhna a historia medycyny*, następne odbyło się 21 maja, na którym dr Ewa Chmielecka ze Szkoły Głównej Handlowej (Katedra Filozofii) wygłosiła referat *O pojęciu «przetomu» w filozofii nauki*; trzecie spotkanie seminaryjne miało miejsce 18 czerwca. Dr Paweł Milcarek z Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie referował temat *Zagadnienie filozofii chrześcijańskiej*.

W czwartym kwartale 1999 r. odbyły się trzy spotkania: pierwsze 22 października, na którym prof. dr hab. Barbara Kotowa z Instytutu Filozofii UAM przedstawiła referat *Prawda jako kulturowe a priori poznania*; następne posiedzenie odbyło się 19 listopada, na którym dr hab. Janusz Skarbek wygłosił referat *Scjentyzm – jego istota i perspektywy*; trzecie spotkanie seminaryjne miało miejsce 17 grudnia, na którym referat dotyczący postaci zmarłego prof. dr hab. Jerzego Topolskiego wygłosili dr Jaromir Jeszke i prof. dr hab. Wojciech Wrzosek, obydwaj z Poznania.

Małgorzata Olszewska
(Warszawa)